

KAYNAK TARAMA ve RAPORLAŐTIRMA

Prof. Dr. Bektaő TEPE

Araştırmanın belkemiği

- Bilimsel araştırmalarda, kaynak tarama ve raporlaştırma, kısaca literatür taraması, araştırma probleminin belkemiğini oluşturur.
- *‘Çalışılan konu ya da probleme dair günümüze dek bilgi birikimi nedir?’* Sorusunun cevabı olarak değerlendirilir.

Literatür taraması

- Literatür taraması, geçmişte gerçekleştirilen akademik çalışmaların sistematik olarak incelenmesi, tanımlanması ve analiz edilmesi sürecidir.
- Araştırmacının, konusuna ilişkin mevcut çalışmaların ortaya koyduğu bilgi temeline hakim olmadan kendi araştırmasını yürütmesi bilimsel olarak mümkün değildir.

İyi bir literatür taramasının özellikleri

- Araştırma soruları ekseninde çerçeveselendirilmeli
- Çalışmayla doğrudan ilişkili olmalı, gereksiz bilgilerden arınmış olmalı
- Okuyucu açısından anlaşılır olmalı
- Özet ya da derleme kaynaklar yerine, mümkün olduğunca birincil kaynaklar ve özgün araştırmalar kullanılmalı
- Her aşamada seçici davranılarak '*Neden bu bilgiyi ya da kaynağı kullanıyorum?*' sorusuyla kontrol sağlanmalı
- Kullanılan çalışmaların hangi kriterlere göre dahil ya da hariç tutulacağı net belirlenmeli
- Literatürün mekanik ve kısa bir özeti olmamalı

Literatür taramasının amaçları

- Konuyu anlamak
- Konunun önemini açıklamak ve desteklemek
- Araştırmacının kendi fikirlerini geliştirmesine yardımcı olmak
- Geçmişteki çalışmaların bire bir tekrar edilmesini önlemek
- Araştırmacının kendi çalışmasını nerede konumlandığını anlamasına yardımcı olmak

Literatür taramasını
fonksiyonları
açısından dört
grupta toplayabiliriz

- **1.** Başka yazarların çalışmalarını ve bulgularını birleştirip tartışan taramalar
- **2.** Önceki çalışmaları eleştiren literatür taramaları
- **3.** İlişkili konular arasında bağlantı kurmaya çalışan literatür taramaları
- **4.** Bir alanda temel soruları belirlemeye yönelik literatür taramaları

Tezler, bitirme projeleri ve deneysel makalelerde çoğunlukla 1., 3. ve 4. maddedeki fonksiyonlar ön plana çıkmaktadır.

Yüzme bilmeden
denize atılmak!

▪ **Bilimsel araştırma sürecinde deneyimi olmayan öğrenciler ve deneyimsiz araştırmacılar**

- Kaynaklara ulaşma
- Eleme
- Tasnifleme

konularında kendilerini yüzme bilmeden denize atılmış gibi hissedebilirler.

En sık yapılan hata!

- Yeni başlayan araştırmacıların en sık düştükleri hata, internette bulunan her makalenin bilimsel olduğunu düşünerek doğrudan kopyalama yapmaktır.

Faydalandığınız kaynak;

- Eğer bir **dergi makalesi** ise, hakemli, süreli ve .eşitli akademik indekslerde taranan bir dergide yayınlanmış olması gerekir.
- Eğer bir **kaynak kitap** ise, çalışılan alanlara dair yayın yapan en az 5 yıl geçmişe sahip bir yayınevinden çıkmış olması gerekir.
- **X gazetesinde çıkan bir makale literatür taraması için bilimsel bir kaynak değildir.**

Bilimsel kaynak türleri

- Birincil kaynaklar (araştırma raporları, tezler, makaleler, bildiriler):
 - Araştırmacıların doğrudan kendisinin gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarını okuyucuları ile paylaştığı,
 - herhangi bir kuramı ilk kez ortaya atan yazarların eserleri ya da
 - olgulara ait ilk tanımların yer aldığı temel kaynaklardır.
- İkincil kaynaklar (ansiklopediler, ders kitapları, derlemeler):
 - Birincil araştırmaların başka araştırmacılar tarafından yorumlandığı
 - tartışıldığı diğer akademik metinlerdir.

Bir başka sık
yapılan hata!

- Temel kaynaklar mevcut ve ulaşılabilir iken, temel tanım ve kuramları raporlama sırasında, araştırmacıların daha kolay ulaşabildikleri ulusal yazarlara ve diğer ikincil kaynaklara atıf yapmasıdır.

Hata örneği

Eğitim Yönetimi, geleneksel olarak, eğitim kurumlarında, eğitim ve öğretim etkinliklerinin etkili ve verimli sürdürülebilmesi için insan ve maddi kaynakları ortak amaçlar doğrultusunda harekete geçirmek olarak tanımlanmaktadır (Hoy ve Miskel, 1987). (Birincil kaynak alıntısı)

Örücü (2018), eğitim yönetimini, eğitim kurumlarında, eğitim ve öğretim etkinliklerinin etkili ve verimli sürdürülebilmesi için insan ve maddi kaynakları ortak amaçlar doğrultusunda harekete geçirmek olarak tanımlamaktadır.

- Burada birincil kaynak, eğitim yönetiminde en temel kaynaklardan birisinin yazarları olarak bilinen Hoy ve Miskel adlı araştırmacılara aittir.
- Örücü (2018), birincil kaynaktan taramış olduğu bilgiye atıfta bulunmuştur.

Yapılarına göre literatür taraması türleri

- **Kronolojiye yönelik literatür taramaları:**
Tarihsel ya da bir kuramın gelişimine ilişkin kullanılabilir türde literatürlerin taranması işlemidir.
- **Temalara dayalı literatür taramaları:**
Konunun, mantık çerçevesinde alt kategorilere ayrılabilirdiği durumlarda kullanılan ve tüm temalara ilişkin bilgilerin son aşamada birbiriyle ilişkilendirilip sentez edildiği taramalardır.

Yapılarına göre literatür taraması türleri

- **Sektörle ilişkili literatür taramaları:**
Politik, uygulamaya dönük, metodolojik, edebi ya da coğrafi gibi farklı alanlarda herhangi konuya dair bilgi birikimi elde etmek için yapılan taramalardır.
- **Fikirlerin geliştirilmesi yoluyla yapılan literatür taramaları:** Bu tür taramalar, bir olgu ya da kurama dair döngüsel ya da birbirini destekleyen argümanların sentezlenmesi yoluyla bir fikir ya da model oluşturabilen durumlarda kullanılır.

Literatür taramasının temel adımları

- **1.** Araştırma konusuna göre anahtar sözcük ve/veya sözcük öbeklerini belirleyiniz.
- **2.** Bu sözcükler ya da sözcük öbekleri ile elektronik veri tabanlarında (ERIC, EBSCO, PsycINFO, Sociofile, SCI, SSCI, AHCI, Google Scholar, ProQuest, Dergipark, ULAKBİM vb.) arama yapınız.

Literatür taramasının temel adımları

- **3.** İlk aşamada 50 kadar yazılı kaynağa ulaşmak önemlidir.
 - Bu kaynakların birincil kaynaklar olmasına özen gösterilmelidir.
 - Elde ettiğiniz kaynakların tümünü okumanız beklenmez, ancak özetlerine göz atarak konunuzla yüksek oranda ilişkili olanları bir dosyada toplamanız önerilir.
 - Tam metnine ulaşamayan yayınlar varsa, kütüphaneler arası anlaşmalar yoluyla ulaşmanız mümkün olabilir.

Literatür taramasının temel adımları

- **4.** İlk aramada ulaştığınız yayınları hızlı bir biçimde okuyarak literatüre dair bir yatkınlık ve anlayış oluşturmaya çalışınız.
 - **5.** Faydalı olduğunu düşündüğünüz kaynakları belirledikten sonra, bir kavram haritası oluşturmanız fayda sağlayabilir
 - Bu noktada, ayrıntılı okuma ve notlar almaya başlamışsınız demektir.
 - Kavram haritasında bulunan,
 - Konuya ilişkin temel tanımlar
 - Kavram ve kuramlar
 - Çalışmaların kategorilere ayrılarak gruplanması vb. bilgiler
- çalışmanızın büyük literatür havuzu içinde nerede yer alabileceği konusunda fikir verecektir.

Literatür taramasının temel adımları

- **6.** En ilişkili bulduğunuz makale ve metinlerin özetlerini oluşturmaya başlayınız.
- **7.** Özetlerin hazırlanmasının ardından literatür taramasını birleştirin.
- **8.** Literatür taramasının sonunda,
 - Temel kavramları, kuram ve örüntüleri özetleyeceğiniz,
 - Kendi çalışmanızın literatürde hangi boşluğu nasıl doldurabileceğine dair önermelerinizin olduğubir özet yazın.

LİTERATÜR TARAMASINDA DEĞERLENDİRME SORULARI

Temel sorular: Bilgi temeli, konu alanı, bilgiye ulaşma, bilgi ve verinin yapılandırılması, düzenlenmesi

1. Bilgiye ulaşmak için hangi veri tabanları ve kaynaklara ulaşmalıyım?
2. Konu ile ilgili anahtar sözcükler ve terimler nelerdir? Hangi sözcüklerle aramalıyım?
3. Konuya dair temel kaynaklar (kitap, makale, rapor vb.) nelerdir?
4. Konuya ilişkin kuramlar, yöntemler ve araştırma verileri nelerdir?
5. Bu konuda çalışan kilit isimler kimlerdir?
6. Bu konunun tarihçesi ve kronolojik gelişimi nasıldır?

Geliştirme süreci soruları: Bilişsel süreçlerin devreye girmesi, analiz, değerlendirme, eleştirel düşünme, fikir haritaları

1. Konu/problem nasıl tanımlanmaktadır?
2. Konuya ilişkin farklı referans çerçeveleri ne söylüyor?
3. Konuya ilişkin kuram ve uygulama bulguları nelerdir?
4. Ne tür metodolojik varsayım ve yaklaşımlar kullanılmıştır?
5. Temel kavramlar, değişkenler ve faktörler nelerdir?
6. Temel tartışmalar nelerdir?
7. Bilgi, kuram ve uygulama açısından boşluklar varsa nelerdir?

İleri aşamada sorular: Yaratıcılık, entelektüel görüş bildirim, ilişkilendirme argümanlarını analiz etme, alternatifleri görme

1. Konuya ilişkin bilgi birikiminde tutarsızlıklar, eksikler ve karşıt fikirler varsa nelerdir?
2. Kanıtlara bakıldığında eksiklik, muğlaklık ya da sınırlılık bulunmakta mıdır?
3. Konuyu anlamlandırma yolunda kullanılmayan alternatif yaklaşımlar varsa nelerdir?

En zor kısım!

- Araştırmacıların kuşkusuz en çok zorlandıkları nokta, okuduklarını, notlarını, literatür haritasını nasıl akıcı ve anlaşılır bir bütün haline getirebileceği konusudur.
- Sıklıkla yapılan hatalardan birisi, her okunan kaynaktan bir veya birkaç paragrafı alıp alt alta listelemek yoluyla atıf yapılmış metinler oluşturmaktır.

BİR ÖRNEK

KAYNAK 1:

Kurumlar üzerinde optimal bir düzeyi yakalayabilecek tartışmalar, henüz arzulanan noktada değildir. Türkiye’de eğitim yönetimi kuramsal çevresi açısından baktığımızda da benzer durum mevcuttur diyebiliriz (Beycioğlu ve Dönmez, 2006).

KAYNAK 2:

Araştırmanın bulguları, Ankara ilinde çalışmalarını sürdüren akademisyenlerin algıları bağlamında, geçmişten bugüne değişerek var olan sorunlar çerçevesinde eğitim yönetimi alanının akademik anlamda bir karmaşa yaşadığını göstermektedir (Örücü ve Şimşek, 2011).

KAYNAK 3:

Eğitim yönetimi alanı, ortaya çıktığı andan itibaren kendi özgün kimliğini inşa etme çabası içinde olmuştur. Ancak tüm çabalara karşın alan, işletme yönetimi, davranış bilimleri, iktisat, kamu yönetimi gibi alanlarla arasındaki sınırları tam olarak çizememiştir. Bu durum, alanın özgün kimliğini inşa etme çabalarını engellemiştir. Kronikleşen özgünleşme ve özerkleşme sorunu, alanın yaşadığı bunalımın yakın gelecekte devam edeceği görünümünü sunmaktadır (Özdemir, 1027).

Alıntılardan sentez yapalım!

- Önceki slaytta yer alan doğrudan alıntılara bakıldığında, ortak noktanın, eğitim yönetimi alanının sorunlarına ilişkin ifadelerden oluştuğu görülmektedir.
- O halde, bu bilgileri, bir sonraki slaytta verildiği gibi, özet kelimeler ve vurgular kullanarak sentezleyebiliriz.

Alıntılardan sentez yapalım!

Eğitim yönetimi akademik bir alan olarak diğer alanlarla sınırlarının net olarak ayrılmaması (Özdemir, 2017), kuramlar üzerinde tartışmaların eksikliği (Beycioğlu ve Dönmez, 2006) gibi nedenlerden dolayı bir 'karmaşa' (Örücü ve Şimşek, 2011) ve 'epistemik bunalım' (Özdemir, 2017) içindedir. Literatür taramasında ortaya çıkan durum, ortak örüntü alanında sorunların çeşitlilik gösterdiği yönündedir. Bu sorunlar bir sonraki bölümde detaylı aktarılacaktır.

- Araştırmacı, derlediği ve sentezlediği yukarıdaki bilgiler üzerine kendi görüşünü belirtebilir (altı çizili kısım).
- Bu kısma herhangi bir referans girmek zorunda değildir.

SABRINIZ İÇİN TEŐEKKÜR EDERİM

Prof. Dr. Bektař TEPE